

Cieplowska, Magdalena

Seminaria poświęcone historii japońskiej farmacji

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 52/2, 300-304

2007

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

informacji o tematyce prac magisterskich z historii farmacji oraz dostępności źródeł. Dyskusję rozpoczęła prof. Barbara Kuźnicka, wyrażając podziękowania organizatorom zebrania, promotorom oraz prelegentkom. Wyraziła także żal, iż większość powstałych prac magisterskich z historii farmacji nie zostało opublikowanych. Stwierdziła ponadto, że bardzo cenne byłoby opracowanie syntetycznej monografii dotyczącej prac magisterskich z dziedziny historii farmacji, obronionych na polskich uczelniach. Doc. Bożena Urbanek dodała, iż bardzo wartościowe byłoby sporządzenie kompletnego wykazu prac magisterskich z tej tematyki. Mgr Hanna Bojczuk odpowiedziała, że wykonała taki wykaz prac obronionych do 1995 r¹. Dr Jadwiga Brzezińska stwierdziła, iż z roku na rok istnieje coraz mniej polskich źródeł do historii farmacji, gdyż obecnie coraz mniejszą wagę przywiązuje się do sporządzania bieżącej dokumentacji, takiej jak np. życiorysy osób związanych z farmacją, która w przyszłości może posłużyć jako materiał do badań historycznych. W dyskusji głos zabierali także m. in: prof. Wanda Parnowska, dr Beata Wysakowska, dr Jan Majewski oraz mgr Bartłomiej Wodyński.

Przypis

¹ H. B o j c z u k : *Prace habilitacyjne, doktorskie, magisterskie z zakresu historii medycyny, stomatologii i farmacji oraz nauk pokrewnych za lata 1900–1995*. Szczecin 1997.

Marcin Dolecki
Instytut Historii Nauk PAN
Warszawa

SEMINARIA POŚWIĘCONE HISTORII JAPONSKIEJ FARMACJI

W 2006 roku miały miejsce obchody jubileuszu 70-lecia Muzeum Historycznego m.st. Warszawy. Muzeum Farmacji im. mgr Antoniny Leśniewskiej, które jest Oddziałem tegoż Muzeum ma wprawdzie dopiero 22 lata, ale również zostało włączone w obchody tego święta. Kulminacyjnym punktem obchodów jubileuszowych była otwarta 12 grudnia 2006 r. wystawa „Dary i Darczyńcy”, której głównym celem było wyrażenie wdzięczności za eksponaty w większości pozyskane od prywatnych ofiarodawców. Wśród zaproszonych gości znaleźli się również darczyńcy Muzeum Farmacji z Japonii. Podczas uroczystości w Muzeum Historycznym zostały przekazane nowe eksponaty przywiezione przez naszych gości.

Podczas ich pobytu zorganizowane zostały dwa seminaria poświęcone historii japońskiej farmacji. Pierwsze seminarium odbyło się dnia 13 grudnia 2006

roku, w Muzeum Farmacji im. mgr Antoniny Leśniewskiej i nosiło tytuł *Sankougan Museum of Pharmacy – the History of Itinerant Pharmacists In Nara Prefecture of Japan*. Wykład prowadzony był przez dyrektora Muzeum Farmacji Sankougan, w miejscowości Gose (prefektura Nara), w Japonii, pana Jun Asami. Wykład został poprzedzony prelekcją dr Iwony Arabas przybliżającą słuchaczom historię wędrownych aptekarzy rozprowadzających w Japonii domowe leki.

Obszerna część prezentacji dotyczyła fabryki Sankougan oraz produkowanego przez nią leku o tej samej nazwie. Jest to lek ziołowy stosowany w chorobach układu pokarmowego (przede wszystkim zaburzenia trawienia i brak łaknienia), w którego skład wchodzi cztery roślinne składniki: *Swertia Japonica Makino*, *Cinnamomum Cassia Blume*, *Phellodendron Amurense Ruprecht (Phellodendron Chinense Schneider)* oraz *Glycyrrhiza Uralensis Fischer*. Jun Asami przedstawił dokładny proces przetwarzania tych surowców i produkcji leku. Do dnia dzisiejszego skrupulatnie przestrzegany jest tradycyjny skład znany od 160 lat. Wprawdzie teraz lek jest produkowany zgodnie z najnowszymi wymaganiami dotyczącymi procesów produkcji leków, jednak receptura pozostała niezmienną.

Kolejna część wykładu poświęcona została tematyce wędrownych japońskich aptekarzy. W Japonii obok obecności aptek w zachodnim rozumieniu tego słowa, do dnia dzisiejszego przetrwała unikalna na skalę światową tradycja dystrybucji leków wywodząca się z XVI wieku. Dystrybuowane przez nich leki są wykonane z surowców naturalnych – ziół, minerałów, a nawet składników pochodzących od zwierząt. Ta forma sprzedaży leków do dzisiaj cieszy się w Japonii dość dużą popularnością i jest ciekawą alternatywą dla „zwykłych” aptek i dla syntetycznych substancji leczniczych.

Ponadto w czasie seminarium poruszono temat związany z problemami wystawienniczymi tego Muzeum. Wśród zgromadzonych tam eksponatów na pierwszy plan wysuwają się utensylia stosowane do produkcji i przechowywania leku Sankougan, a także opakowania, w jakich był on sprzedawany zarówno w odległych czasach, jak i współcześnie. Elementem ekspozycji są także stare, tradycyjne gadżety reklamowe z logiem Sankougan, takie jak zabawki dla dzieci (np. papierowe „baloniki”), kalendarze, a nawet cukierki. Przechowywane tam są również dawne rejestry klientów, plakaty nakłaniające do zakupu leku oraz licencje aptekarzy na sprzedaż tego leku.

Po zakończeniu prezentacji wywiązała się dyskusja, podczas której najczęściej stawiano pytania dotyczące szczegółów działania i zaleceń do stosowania leku, oraz funkcjonowania klasycznych aptek we współczesnej Japonii.

Wykład urozmaicony został licznymi zdjęciami, a także prezentacją kilku eksponatów, wśród których znalazły się dawne i współczesne apteczki domowe, japońskie recepty i dokumenty farmaceutyczne, a przede wszystkim omawiane leki, wytwarzane w fabryce Sankougan.

Przy okazji seminarium pan Jun Asami przekazał w darze kilka ciekawych eksponatów, które bardzo wzbogaciły zbiory warszawskiego Muzeum Farmacji.

Dzień później, 14 grudnia 2006 roku odbyło się kolejne seminarium zorganizowane przez Instytut Historii Nauki PAN. Prowadzącym był prof. Andrzej Śródka, a wykład na temat *Shosoin, Treasures and Old Drugs Stored There In* wygłosił prof. Kaisuke Yoneda z Wydziału Farmaceutycznego Uniwersytetu w Osacc. Tytułowy „Shosoin” to rodzaj skarbcza, w którym w roku 756 naszej ery złożonych zostało około 700 darów dla wielkiego Buddy ze Świątyni Todayji. Wśród nich było 60 medykamentów.

Profesor Yoneda rozpoczął wykład od szczegółowego opisu historii shosoin, będącego jednym z ważniejszych zabytków kultury japońskiej, wpisanym w 1998 roku na listę Światowego Dziedzictwa UNESCO. Wspomniano również zaskakujący fakt, że budynek ten nie został nigdy uszkodzony, pomimo licznych klęsk żywiołowych i zawirowań politycznych, które od czasu jego powstania nawiedziły Japonię.

W dalszej części seminarium zaprezentowane zostały skarby przechowywane w Shosoin. Zostały one podzielone na 11 kategorii :

1. Książki i dokumenty
2. Przybory do pisania
3. Meble
4. Instrumenty muzyczne
5. Gry
6. Ubrania i ozdoby
7. Leki
8. Broń i zbroje
9. Zastawa stołowa
10. Utensylia i dekoracje buddyjskie
11. Przedmioty wykorzystywane w corocznych ceremoniach

Skarby z Shosoin są bardzo cenne, szczególnie ze względu na swoją historię, a dodatkową ich wartość stanowi fakt, że w odróżnieniu od wielu japońskich zabytków były one przez cały czas chronione przed niszczącym wpływem środowiska. Nic zmieniły swojego miejsca i otoczone były opieką. Dzięki temu zachowały się w bardzo dobrym stanie.

Ciekawe jest też pochodzenie tych obiektów. Większość z nich nie powstała w Japonii, tylko została sprowadzona z różnych, niekiedy bardzo odległych zakątków świata. Wśród nich są rzeczy wykonane w Chinach, Indiach, Afganistanie czy Persji. Ponadto niektóre z przedmiotów posiadają cechy typowe dla kultury tureckiej, scytyjskiej czy nawet greckiej, co przemawia za europejskim ich pochodzeniem.

Wśród zbiorów znajdowało się 60 leków, w większości przywiezionych z Chin w czasie panowania dynastii Tang¹, chociaż są też takie, których miejscem

pochodzenia najprawdopodobniej są Indie lub Persja. Nazwy i ilości zgromadzonych leków zostały spisane na papierowym zwoju zatytułowanym „*Shujuyakuchō*”, co oznacza „Memorandum Leków”. Są to medykamenty wykonane z surowców roślinnych, zwierzęcych i mineralnych.

W ciągu pierwszych stu lat po złożeniu ich w Shosoin, część z nich została użyta do leczenia chorych, w myśl idei żony zmarłego cesarza, cesarzowej Komyo, która pragnęła wykorzystać te leki, aby pomóc cierpiącym na różnorakie choroby. Wszystkie wykorzystane specyfiki były skrupulatnie notowane, jednak spis ten nie zachował się do dnia dzisiejszego.

Od czasów średniowiecza wszystkie cenne przedmioty oraz leki zgromadzone w Shosoin są chronione przez dwór cesarski. Od tamtej pory Shosoin jest oficjalnie zamknięte dla publiczności.

Po drugiej wojnie światowej rozpoczęto badanie cesarskich medykamentów. Naukowcy wykorzystując różne metody badawcze starali się zidentyfikować zachowane do dzisiaj surowce. Dotychczas ustalono, że spośród wymienionych w memorandum 60 substancji, przetrwało 38. Wśród nich 5 jest pochodzenia zwierzęcego, 20 – roślinnego, a 8 to minerały. Pozostałe 5 to skamieliny zwierząt. Z dużym prawdopodobieństwem odtworzono ich pochodzenie oraz drogę, którą te surowce trafiły do Japonii.

Wspomniana również została ciekawa kwestia utrzymywania się zapachu. Otóż okazuje się, że niektóre z substancji zachowały swój bardzo intensywny zapach przez ponad tysiąc lat. Fakt ten jest o tyle istotny, że zapach może mieć duże znaczenie przy identyfikowaniu surowców.

Podczas seminarium Profesor Kaisuke Yoneda omówił część metod wykorzystywanych przez naukowców do badania surowców leczniczych. Szczególną uwagę poświęcił badaniom mającym na celu odkrycie źródła pochodzenia substancji. Przedstawił to na przykładzie analizy bursztynu i niektórych surowców roślinnych pod kątem różnic anatomicznych zależnych od miejsca ich występowania.

Wśród pytań zadawanych po zakończeniu wykładu przeważały te, dotyczące metod badawczych wykorzystywanych przez naukowców zajmujących się lekami, które złożono w Shosoin. Spore zainteresowanie wywołał też wątek dotyczący zachowania się zapachu i również ten temat został poruszony podczas dyskusji.

Obydwa wykłady wygłoszone przez naszych gości z Japonii spotkały się z dużym zainteresowaniem. Wśród uczestników seminariów byli przedstawiciele wielu różnych środowisk naukowych, przeważały jednak osoby zawodowo związane z historią farmacji i medycyny. Z całą pewnością dla wszystkich uczestników były wyjątkową okazją do poznania tak odległych i nieznanych nam problemów dotyczących historii nauki i kultury Japonii.

Przypis

¹ Jedna z największych chińskich dynastii, panująca w latach 618–907.

Magdalena Ciepłowska

Muzeum Farmacji im. mgr Antoniny Leśniewskiej
Oddział Muzeum Historycznego m.st. Warszawy

DZIAŁALNOŚĆ ZESPOŁU SEKCJI HISTORII FARMACJI POLSKIEGO TOWARZYSTWA FARMACEUTYCZNEGO W 2006 R.

Działalność Zespołu Sekcji Historii Farmacji PTFarm upłynęła w 2006 r. pod znakiem 50 rocznicy założenia i była bardzo owocna, jak przystało na rok podsumowania aktywności Zespołu.

Szczególnym akcentem podkreślającym półwiekowe osiągnięcia i tradycje Zespołu Sekcji Historii Farmacji było XV Sympozjum Historii Farmacji, które miało miejsce w Stargardzie Szczecińskim w dn. 1–4.06.2006 r. Imprezę tą, przygotowaną przez Szczecińską Sekcję Historii Farmacji (przewodniczący mgr Jerzy Waliszewski), cechowały niezwykle uroczyste ramy i program. Już samo otwarcie obrad w murach zabytkowego ratusza, w obecności szacownych gości z Akademii Medycznej w Szczecinie i Poznaniu, władz miasta, przedstawicieli różnych instytucji oraz gości zagranicznych, wniosło atmosferę bardzo uroczystą i niepowtarzalną. Zagraniczni historycy farmacji w swoich wystąpieniach przypomnieli długotrwałe przyjazne kontakty z polskimi kolegami, które Zespół Sekcji Historii Farmacji od dawna pielęgnuje. W pierwszej sesji obrad zatytułowanej „50 lat Zespołu Sekcji Historii Farmacji” omówiono wszystkie 14 dotychczasowych sympozjów historii farmacji, zorganizowanych przez Zespół. Wpłynęły one pozytywnie na ożywienie prac badawczych, na integrację historyków farmacji i sympatyków tej gałęzi wiedzy, oraz na zainspirowanie i kontynuowanie kontaktów zagranicznych. Przegląd tych wydarzeń uzmysłowił, jak wielkie znaczenie dla rozwoju historii farmacji w kraju miały te, najpierw rzadkie, a potem coroczne sympozja. Należy się wielka wdzięczność wszystkim osobom, które brały udział w organizowaniu tych imprez.

Jubileuszowe sympozjum w Stargardzie uświetniła wystawa pt. *Z dziejów aptekarstwa pomorskiego*. Zawierała ona eksponaty, datowane od XVI w. do 1951 r. Przedstawiono je w działach: oficyną, laboratorium galenowe, zielarnia, kantor pryncypała, aptekarze i apteki pomorskie. Scenariusz i folder wystawy przygotował mgr Jerzy Waliszewski. Ciekawa wycieczka po zabytkach Pomorza Zachodniego, zakończona uroczystą kolacją na zamku w Pęcinnie przy koncercie muzyki dawnej, podsumowała to jubileuszowe sympozjum. Wzięło w nim udział 47 osób, wygłoszono 25 referatów. Piękną wydany pamiętnik zjazdowy